

Nr 290.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående exploatering av Konradsbergs- och Mariebergsområdena å Kungsholmen i Stockholm m. m.; given Stockholms slott den 9 april 1937.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Albert Forslund.

Utdrag av protokollet över kommunikationsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 9 april 1937.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, LEVINSON, ENGBERG, SKÖLD, NILSSON, QUENSEL, FORSLUND.

Efter gemensam beredning med cheferna för försvars-, social- och finansdepartementen anför chefen för kommunikationsdepartementet, statsrådet Forslund:

Med skrivelse den 13 februari 1937 har djurgårdskommissionen underställt Kungl. Maj:ts prövning av kommissionen med Stockholms stads förhandlingsdelegerade den 4 i samma månad under vissa förutsättningar upprättat avtal, avseende de s. k. Konradsbergs- och Mariebergsområdena och del av Rålambshov m. m. å Kungsholmen i Stockholm. Detta avtal jämte karta över områdena torde få fogas såsom bilaga till dagens statsrådsprotokoll.

Bihang till riksdagens protokoll 1937. 1 saml. Nr 290.

833 37 1

Berörda avtal är upprättat i anslutning till en överenskommelse år 1934 rörande tillfarterna till Västerbron mellan Kungsholmen och Södermalm, enligt vilken av Kungl. Maj:t den 13 juli 1934 godkända överenskommelse stadsplan för nyssnämnda områden skulle hava upprättats och underställts Kungl. Maj:ts prövning inom viss tid. Avtalet i fråga har godkänts av Stockholms stadsfullmäktige den 15 mars 1937, och förslaget till stadsplan torde inom den närmaste tiden komma att i vanlig ordning underställas Kungl. Maj:ts prövning. Ifrågavarande områden disponeras för närvarande dels för psykiatriska sjukhuset och dels för fälttelegrafkåren och ammunitionsfabrikens avdelning å Marieberg.

Avtalet, som ingåtts under förbehåll av stadsfullmäktiges, respektive Kungl. Maj:ts godkännande, innefattar följande huvudpunkter:

Kronan överläter (§ 1) till staden all den kronan tillhöriga mark, som i stadsplaneförslaget utlagts till gata och allmän plats eller avsetts för offentlig byggnad med undantag för ett till offentligt ändamål avsett kvarter i områdets södra del. I marköverlåtelsen inbegripes alltså även ett av staden begärt parkområde inom Konradsbergsområdets norra del. För nämnda områdens överlåtande skall staden (§ 2) till kronan erlagga ersättning i form av dels ett kontant belopp av 1,000,000 kronor, dels ock överlåtelse med äganderätt av sex mindre, staden tillhöriga kvartersområden, som gränsa till kronans mark och som ingå i det förevarande stadsplaneförslaget.

Kronan förbinder sig vidare enligt avtalet (§ 1) dels att icke före den 1 januari 1941 till annan än Stockholms stad överlåta viss mark, som torde bliva erforderlig för utvidgning av den invid Rålambsvägen förlagda skoltomten, dels att icke före den 1 januari 1947 exploatera visst tomtområde i exploateringsområdets nordvästra hörn. Med sistnämnda stadgande avses att möjliggöra ett förläggande till berörda tomtområde av offentlig byggnad (eventuellt kyrka), därest behov härav inom den närmaste 10-årsperioden skulle uppstå.

Frånsett de i stadsplaneförslaget ingående båda skoltomterna, vilka staden enligt avtalet skall äga tillträda, så snart stadsplaneförslaget och avtalet blivit av Kungl. Maj:t godkända, äger staden (§ 4) icke tillträda de till staden jämlikt avtalet överlättna områdena, förrän desamma utrymmts av de statliga institutioner, som nu disponera desamma. Vad särskilt gäller den mark inom Konradsbergsområdets norra del, som skall utläggas till park m. m., stadgas, att densamma må av staden tillträdas allenast i mån och å tid, som medicinalstyrelsen medgiver. Före det staden tillträder överlätet område skall kronan hava på sin bekostnad borttagit därå varande byggnad, plank och staket. För de områden, som enligt avtalet skola av staden överlätas till kronan, är tillträdesdagen bestämd till den 1 oktober 1938.

Den överenskomna kontanta ersättningen av 1,000,000 kronor skall gäldas på så sätt, att staden till kronan erlägger 100,000 kronor före utgången av det kalenderår, under vilket av staden tillträdd mark inom det ovanberörda, för utläggning till park m. m. avsedda området uppgår till sammanlagt 15,000 kvm samt därefter 100,000 kronor under vart och ett av de därpå följande nio åren.

Kostnaderna för iordningställandet av gator och allmänna platser inom exploateringsområdet samt detta områdes förseende med erforderligt underjordiskt avlopp skola fördelas mellan kronan och staden i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som angivas i 1934 års överenskommelse angående blivande stadsplanläggning av här ifrågavarande områden. Dessa grunder överensstämmer i stort sett med de normer, som pläga tillämpas vid stadsplanläggning av enskilda exploateringsområden, och innebära följaktligen, att kronan påtager sig i huvudsak samtliga ifrågavarande kostnader, frånsett dem,

som hänföra sig till parkmark etc. De arbeten, vilka enligt lithörande stadganden skola helt eller delvis bekostas av kronan, må, därest kronan så önskar, utföras genom kronans försorg.

Stadsplaneförslaget innebär ett slopande av den nu befintliga tillfartsvägen till Västerbron från Norr Mälarstrand och Drottningholmsvägen. Den förändring, som förslaget här förutsätter, har djurgårdskommissionen ansett medföra olägenheter med hänsyn till kronans exploateringsintressen. I avtalet har därför intagits förbindelse för staden att bibehålla den nuvarande trafikleden under en tid av 20 år, räknat från exploaterings början.

Avtalet innefattar slutligen stadganden därom, att de i 1923 års bangårdsavtal gjorda utfästelserna beträffande vissa markreservationer för den s. k. Smedsuddslinjen med det nu förevarande avtalets slutande skola upphöra att gälla.

Avtalet skall anses hava förfallit, därest detsamma och det föreliggande stadsplaneförslaget icke blivit godkända av Stockholms stadsfullmäktige före den 1 maj 1937 och av Kungl. Maj:t före den 15 juli samma år.

I sin skrivelse den 13 februari 1937 har *djurgårdskommissionen* underställt ifrågavarande avtal Kungl. Maj:ts prövning och om detsamma anför:

Av handlingarna framgår, bland annat, att enligt stadsplaneförslaget samt avtalet den nordligaste delen av kronans nu ifrågavarande område i stadsplanen utlägges som park eller annan allmän plats samt överlåtes till Stockholms stad, ävensom att staden till kronan överlåter vissa kvartersmarksområden och erlägger ett belopp av 1,000,000 kronor. Avtalets bestämmelser om terminerna för erläggande av sagda belopp hava föranletts därav, att parkområdena ej genast kunna få tillträdas av staden samt att exploateringen beräknas taga avsevärd tid.

Inom de områden, vartill kronan enligt avtalet behåller eller förvärvar äganderätten, inrymmes ett antal av 12,000 normaleldstadsenheter.

Med hänsyn bland annat därtill, att värdet å kronans exploateringsobjekt måste anses bliva höjt genom att i stadsplanen utläggas dels berörda norra del av kronans mark jämte det intilliggande Stockholms stad tillhöriga Rålambshovsområdet till park eller annan allmän plats, dels ock det staden likaledes tillhöriga Smedsuddsområdet till park samt idrotts- och friluftslivsområde, har kommissionen ansett sig kunna medverka till en uppgörelse med staden i enlighet med föreliggande avtal och stadsplaneförslag.

På grund av vad som framkommit under förhandlingarna hava i avtalets § 1 mom. A och C intagits bestämmelser, enligt vilka möjlighet lämnats öppen att disponera den å avtalskartan med gul linje (a b c d e f g a) avgränsade nordvästligaste delen av Konradsbergsplatån till plats för offentlig byggnad. För att ej hindra områdets exploatering inom rimlig tid har emellertid föreskrivits, att kronans skyldighet att reservera området i fråga för angivet ändamål skall vara inskränkt till tiden intill den 1 januari 1947.

Kronans förbindelse enligt avtalets § 1 mom. B innebär, att kronan medger staden intill den 1 januari 1941 en förköpsrätt beträffande där angivna tomter, vilka staden ansett sig eventuellt behöva för utvidgning av intilliggande folk-skoleområde.

Vid utformningen av det föreliggande stadsplaneförslaget har hänsyn icke tagits till tidigare förslag om västra stambanans indragande över Smedsudden; och har fördenskull i avtalets § 14 intagits bestämmelse om, att de i överenskommelsen mellan kronan och Stockholms stad av den 15 februari 1923, § 17, angivna utfästelserna beträffande vissa för en eventuell omläggning av västra stambanans inledningslinje till huvudstaden gjorda markreservationer skola förfalla.

Byggnadsstyrelsen har i utlåtande den 15 mars 1937, med förmälan att styrelsen icke i detta sammanhang varit i tillfälle att ingå i någon fullständig granskning av det avtalet bilagda stadsplaneförslaget, förklarat sig icke hava något att erinra mot ifrågavarande avtal.

Järnvägsstyrelsen har i utlåtande den 26 februari 1937 meddelat, att från styrelsens sida intet vore att erinra mot stadsplaneförslaget.

Arméförvaltningens artilleri- och fortifikationsdepartement hava i gemensamt utlåtande den 31 mars 1937 anfört:

Departementen hava icke något att erinra mot ett godkännande av nu ifrågavarande villkorliga avtal.

Beträffande den tidpunkt, då av avtalet berörd, av lantförsvaret disponerad mark tidigast kan exploateras, få departementen anföra följande: Avtalets genomförande kommer att medföra, att såväl fälttelegrafkåren som ammunitionsfabrikens avdelning å Marieberg måste förflyttas från de områden, de nu disponera. Fälttelegrafkåren skall enligt redan fattat beslut i sin helhet förläggas till Frösunda. Några medel för utarbetande av ritningar till nya kaserner för kåren hava emellertid ännu icke anvisats. Utarbetande av ritningar samt uppförande av nya kaserner torde komma att draga en tid av tre till fyra år. Det av fälttelegrafkåren disponerade området lär därför icke kunna exploateras förrän tidigast om ungefär fyra år. Frågan om ny plats för ammunitionsfabriken har ännu icke varit föremål för behandling i vidare mån än att artilleridepartementet anmodat styresmannen för ammunitionsfabriken att verkställa utredning i sådant avseende. Det av ammunitionsfabriken disponerade området torde icke kunna exploateras förrän tidigast omkring fyra år efter det beslut fattats om fabriken förflyttning och medel för härav föranledda kostnader ställts till förfogande.

Sedermera hava utlåtanden avgivits av riksräkenskapsverket den 6 april 1937 och av statskontoret den 7 i samma månad.

Riksräkenskapsverket har i sitt utlåtande anfört:

Psykiatriska sjukhuset redovisas för närvarande å statens allmänna fastighetsfond med ett sammanlagt värde av 8,394,000 kronor, därav för byggnaderna 994,000 kronor och för marken 7,400,000 kronor. Enligt proposition nr 124 till innevarande års riksdag skall psykiatriska sjukhuset nedläggas. De medel, som inflyta vid försäljning av Konradsbergsområdet, avses enligt samma proposition skola tills vidare redovisas å fastighetsfonden. För en ny psykiatrisk klinik, som skall uppföras vid Karolinska sjukhuset, äskas anslag av lånemedel under utgifter för kapitalökning för statens allmänna fastighetsfond.

Beträffande Mariebergsområdet bör observeras, att tidigare vid förflyttning av militära förband förfarits så, att kostnaderna för uppförande av nya kaserner m. m. förskottats för att täckas med medel, som inflyta vid försäljning av de icke behövliga fastigheterna. Därjämte hava hitintills vissa för lantförsvarets fastigheter influtna försäljningsmedel reserverats för att av lantförsvaret disponeras för liknande ändamål. I utlåtande den 29 december 1936, återgivet i proposition nr 227 till innevarande års riksdag, har riksräkenskapsverket hemställt, att frågan om den framtida redovisningen av dylika försäljningsmedel, sedan vissa i propositionen omnämnda förskott blivit definitivt täckta, måtte upptagas till förnyad prövning. Arméförvaltningen har i sitt i nu förevarande ärende avgivna utlåtande icke gjort någon framställning angående dispositionen av de medel, som komma att inflyta vid försäljning av mark från Mariebergsområdet.

På den starkt begränsade tid, som stått till riksräkenskapsverkets förfogande för avgivande av utlåtande i ärendet, har ämbetsverket icke haft möjlighet att verkställa erforderlig utredning för framläggande av mera definitivt förslag i ämnet.

För att överhuvud taget kunna bedöma, huruvida, i vilken utsträckning och på vad sätt ifrågakommande försäljningsmedel skola redovisas på fastighetsfonden, måste nämligen utredas, *dels* på vad sätt köpeskillning för försäld, fastighetsfonden tillhörig egendom för framtiden bör redovisas å fonden, *dels ock* till vilken del den i föreliggande avtal § 2 omhandlade ersättningen avser å fastighetsfonden redovisad mark. Ehuru någon utredning i berörda avseende icke föreligger, torde dock i fråga om Konradsbergsområdet kunna antagas, att sedan exploateringen av området blivit helt genomförd, försäljningsmedlen komma att avsevärt överstiga det för psykiatriska sjukhuset bokförda kapitalvärdet. Fråga uppstår alltså, huruvida det belopp, varmed de inflytande försäljningsmedlen överstiga det å fastighetsfonden bokförda värdet, skall anses såsom vinst eller såsom kapitalmedel samt vidare huruvida försäljningsmedlen skola disponeras för nya fastighetsförvärv och nybyggnader eller återbetalas till budgeten eller användas för ersättande av i fonden investerade lånemedel. Riksräkenskapsverket anser sig i berörda avseenden icke nu kunna göra annat uttalande än att det bokföringsmässiga överskott, som uppstår därigenom att försäljningsmedlen överstiga ett genom fri värdering konstruerat bokföringsvärde, icke bör såsom överskott å fastighetsfondens inkomst- och utgiftsstat tillgodoföras statsregleringen.

Vad särskilt beträffar Mariebergsområdet, finner riksräkenskapsverket uppenbart, att de köpeskillningar, som inflyta vid försäljning av å detta område belägen mark, såvitt möjligt böra särskiljas från de medel, vilka inflyta vid försäljning av till Konradsbergsområdet hörande, å fastighetsfonden bokförd mark. Ämbetsverket anser sig emellertid icke nu kunna bedöma, på vad sätt en dylik uppdelning lämpligen bör genomföras. Icke heller anser sig ämbetsverket för närvarande kunna bedöma, på vad sätt sammanhanget mellan å ena sidan markförsäljningarna å Mariebergsområdet och å andra sidan kostnaderna för markinköp och uppförande av nya byggnader för fälttelegrafkåren och ammunitionsfabriken skall påverka redovisningen. Riksräkenskapsverket vill här endast framhålla, att ett dylikt sammanhang enligt riksräkenskapsverkets uppfattning alltjämt bör iakttagas. Ämbetsverket förutsätter emellertid, att detta spörsmål kommer att bli föremål för utredning samtidigt med den inledningsvis berörda frågan om den framtida redovisningen av vissa försäljningsmedel.

Såsom ovan anförts har i propositionen 1937: 124 förutsatts, att försäljningsmedlen för Konradsbergsområdet skulle redovisas å fastighetsfonden. Därmed är emellertid icke utsagt huru kostnaderna för områdets exploatering skola redovisas. Enligt riksräkenskapsverkets uppfattning bör fastighetsfonden såsom inkomst av försäljningen tillgodoföras det belopp, som kvarstår, sedan exploateringskostnaderna frändragits försäljningsmedlen. Därvid synes emellertid böra iakttagas, att kostnaderna för exploateringen genomförande av praktiska skäl torde böra redovisas å en för Konradsbergs- och Mariebergsområdena gemensam titel.

På grund av det anförda samt enär utredning rörande övriga nu berörda spörsmål ännu icke föreligger, har riksräkenskapsverket förordat, *dels* att samtliga försäljningsmedel för ifrågavarande områden — inklusive de i avtalet § 2 omnämnda, till statsverket överlätna tomterna — tills vidare redovisas å en särskild för ändamålet upplagd diversemedelstitel, å vilken jämväl

exploateringskostnaderna skola bokföras, *dels ock* att frågan om redovisningen av dessa och liknande medel upptages till prövning samtidigt med frågan om den framtida redovisningen av de i propositionen 1937:227 omnämnda försäljningsmedlen. I avvaktan på slutförandet av erforderlig utredning bör å nämnda diversemedelstitel, som torde bära redovisas hos statskontoret, så vitt möjligt angivas, vilka medel som äro att hänföra till fastighetsfonden.

Statskontoret har i sitt utlåtande anført:

Från statskontorets sida finnes icke anledning till erinran mot det framlagda stadsplaneförslaget.

De medel, som komma att inflyta på grund av avtalet och i anledning av det samma gjorda tomtförsäljningar, torde tills vidare bära redovisas å en i statskontorets fondräkenskaper upplagd diversemedelstitel under rubriken »Tomtförsäljningsmedel från Konradsbergs- och Mariebergsområdena». De utgifter, som, intill dess tomtförsäljningsmedel kunna ställas till förfogande från ifrågakommande områden, bliva erforderliga för genomförandet av områdenas exploatering, torde kunna bekostas av medel, som ställas till djurgårdskommissionens förfogande för bestridande av kommissionens förvaltningskostnader och vilka för närvarande utgå från den i statskontorets räkenskaper upptagna diversemedelstiteln »Försäljningsmedel för tomter å Ladugårdsgärde».

I detta sammanhang torde jag även få till behandling upptaga det av 1936 års riksdag väckta spörsmålet om ändrad sammansättning av djurgårdskommissionen.

Till en början får jag erinra om att djurgårdskommissionen i samband med att åt densamma uppdrogs att handhava exploateringen av Ladugårdsgärdet i Stockholm erhöll ändrad sammansättning. Kommissionen, som tidigare bestått av två ledamöter, utökades sålunda år 1931 med ytterligare två ledamöter, av vilka en skulle utses av fullmäktige i riksgäldskontoret. För kommissionen gäller av Kungl. Maj:t den 12 juni 1931 fastställd instruktion (sv. förf.-saml. nr 236). Enligt denna består kommissionen av fyra ledamöter, av vilka Kungl. Maj:t utser tre, därav en till ordförande och en till verkställande ledamot, samt fullmäktige i riksgäldskontoret en. Föredragande departementschefen uttalade i propositionen nr 252 till 1930 års riksdag angående exploatering av Ladugårdsgärdet m. m., att verkställande ledamoten borde äga förfarenhet i tekniska och stadsplanefrågor ävensom praktisk erfarenhet i exploateringsverksamhet.

I enlighet med instruktionen finnas hos kommissionen anställda en ingenjör och en ombudsman och sekreterare ävensom viss teknisk och kanslipersonal enligt av Kungl. Maj:t fastställd stat. Verkställande ledamoten handhar ledningen av det löpande arbetet inom kommissionen och utövar chefskapet över kommissionens befattningshavare. Hans verksamhet är närmare reglerad i instruktionen. Ombudsmannen och sekreteraren har att avgiva yttrande i de frågor av juridisk eller administrativ natur, vilka av kommissionen eller dess verkställande ledamot hänskjutas till honom, och så vitt möjligt närvara vid kommissionens sammanträden. I stort sett är han alltså kommissionens expert i juridiska och administrativa frågor. I

egenskap av sekreterare har han ansvaret för kommissionens protokoll och för kommissionens expedition. Ingenjören skall vara verkställande ledamoten behjälplig i frågor av teknisk art ävensom vara kontrollant beträffande leveranser och yttre arbeten åt kommissionen. I den mån kommissionen så förordnar, skall ingenjören bereda och föredraga ärenden av teknisk natur och i sådant fall svara för upprättandet av i ärendet eventuellt erforderlig utgående expedition.

Riksdagens år 1935 församlade revisorer framhöll i sin berättelse, § 26, att djurgårdskommissionen hade att handlägga åtskilliga för staten ekonomiskt betydelsefulla markfrågor i Stockholm. Revisorerna erinrade om att kommissionen sålunda handhade exploateringen av Norra Djurgården och att exploateringen av Mariebergs- och Konradsbergsområdena vore föremål för förhandlingar. Vidare erinrade revisorerna om att på kommissionen ankomme att till förhandling med staden upptaga reglering av vissa tomtfrågor — exempelvis spörsmålet om stadens övertagande av sådana kronan tillhöriga områden, som staden för närvarande tillåtes utnyttja såsom park mot ingen eller obetydlig ersättning, varvid ifrågasatts, att kronan i utbyte skulle förvärva vissa för kronans behov lämpliga områden — ävensom i övrigt reglering av tvistigheter mellan kronan och staden rörande vissa markområden m. m. Revisorernas yttrande utmynnade i uttalandet, att revisorerna med hänsyn till de stora intressen, som i olika hänseenden vore knutna vid den av kommissionen bedrivna verksamheten, ville framhålla angelägenheten av att riksdagen erhöile vidgad möjlighet att redan på ett tidigt stadium öva inflytande på kommissionens förhandlingar med Stockholms stad och riktlinjerna för kommissionens verksamhet i övrigt.

I sin skrivelse nr 339 behandlade *1936 års riksdag* under punkten 4 riksdagsrevisorernas förevarande förslag i samband med ett likaledes av revisorerna framlagt ärende rörande för djurgårdskommissionens räkning utförda arbeten. Riksdagen uttalade, att riksdagen vore av den uppfattningen, att stor vikt borde ägnas de ekonomiska intressen, som kronan hade att här bevaka, samt att från kommissionens sida särskild uppmärksamhet borde ägnas den ekonomiska kontrollen. Med hänsyn till ifrågavarande intressen och betydelsen av huru dessa för framtiden handhades, ville det — icke minst i betraktande av vad som förekommit under behandlingen av nu ifrågavarande ärende — förefalla riksdagen befogat, att det toges under övervägande, huruvida och i vad mån förändringar i kommissionens sammansättning och dess organisation vore av behovet påkallade. Enligt riksdagens mening borde från Kungl. Maj:ts sida förslag härutinnan snarast möjligt framläggas för riksdagen, och det syntes önskvärt, att detta skedde redan år 1937.

Djurgårdskommissionen har i utlåtande den 15 februari 1937 över riksdagens ifrågavarande skrivelse anfört:

Ifrågavarande punkt i riksdagens skrivelse hänför sig till »det av revisorerna berörda spörsmålet om ändrad sammansättning av djurgårdskommissionen och vidgad möjlighet för riksdagen att redan på ett tidigt stadium

utöva inflytande på kommissionens förhandlingar med staden (Stockholms stad) och rörande riktlinjerna för kommissionens verksamhet i övrigt». Ordalagen ansluta sig till revisorernas uttalande med undantag för orden om »ändrad sammansättning av kommissionen», vilka icke återfinnas i revisionsberättelsen utan infogats först i riksdagsskrivelsen. Huruvida detta tillägg är att uppfatta som en saklig utvidgning av spörsmålet eller endast som en antydning om ett sätt att bereda riksdagen vidgad möjlighet till inflytande på kommissionens förhandlingar med staden och rörande riktlinjerna för dess verksamhet, undantrar sig kommissionens bedömande. I varje fall anser sig kommissionen endast böra yttra sig om vad som angår ändring i dess sammansättning och därmed har samband, icke om vad som för övrigt skulle kunna ifrågakomma i syfte att bereda riksdagen vidgad möjlighet till inflytande på kommissionens verksamhet.

Det torde vara naturligt att kommissionen finner det vanskligt att själv göra något direkt uttalande angående den på detta sätt framförda frågan om dess sammansättning, så mycket mera som intet är sagt om *huru* sammansättningen eventuellt skulle ändras. På Kungl. Maj:t såsom kommissionens uppdragsgivare lär ankomma att, i enlighet med riksdagens anhållan, taga de av riksdagen anförda synpunkterna i övervägande. Kommissionen får sålunda inskränka sig till att erinra om den uppfattning, som legat till grund för dess sammansättning allt sedan kommissionen erhöll den organisation, vilken — fränsett en del ändringar i personbesättningen — nu under en följd av år varit gällande.

Denna organisation tillkom på grundval av en proposition till 1930 års riksdag, i vilken föredragande departementschefen framhöll, att det planerade organet för statens exploateringsverksamhet »måste i sig inrymma framstående sakkunskap på åtskilliga områden samt förlänas en organisation, som i sig förenar affärsmässighet och smidighet med administrativ fasthet». I anslutning härtil upptog propositionen tre ledamöter i kommissionen, med för var och en angivna kvalifikationer. Med anledning av enskild motion utökades ledamotsantalet av riksdagen med ytterligare en, som skulle utses av fullmäktige i riksgäldskontoret, i syfte att åt de ur olika synpunkter ömtåliga tomtförsäljningsfrågorna trygga det lämpligaste och mest allsidiga bedömande. I övrigt bifölls propositionen, varvid riksdagen även uttalade, att i avseende på kommissionens sammansättning och verksamhet m. m. skulle gälla de av departementschefen förordade huvudgrunder med de tillägg, som riksdagen på nyss omnämnt sätt angivit.

Genom brev av den 24 april 1931 gav Kungl. Maj:t, i anslutning till propositionen av 1930 och dess riksdagsbehandling, föreskrifter angående kommissionens sammansättning, arbetsuppgifter och förvaltningsområde samt om dess förhållande till andra myndigheter. Den skulle bestå av fyra ledamöter, av vilka Kungl. Maj:t skulle utse tre, därav en till ordförande och en till verkställande ledamot, samt riksgäldsfullmäktige en. De av Kungl. Maj:t utsedda tre ledamöterna förordnades genom ett annat brev av samma datum. En av dessa, kommissionens ordförande, var förut ledamot och ordförande i den 1925 tillsatta kronans fastighetskommission och bibehöll även i fortsättningen detta uppdrag. Den av riksgäldsfullmäktige 1931 utsedde ledamoten i djurgårdskommissionen tillhörde likaledes sedan år 1929 kronans fastighetskommission; de två kommissionerna fingo sålunda delvis samma personbesättning. Den 2 december 1932 bestämde Kungl. Maj:t, att kronans fastighetskommission skulle från utgången av detta år upphöra med sin verksamhet samt att därefter denna kommissions ännu icke slutförda utredningar och underhandlingar ävensom andra »mellanhavanden och förslag», som hade samband därmed, skulle ombesörjas av djurgårdskommissionen. Någon för-

ändring i djurgårdskommissionens sammansättning och organisation — förutom att fastighetskommissionens sekreterare förordnades till ombudsman och sekreterare — skedde icke i samband med denna utvidgning av dess uppdrag och var vederligen icke ifrågasatt. Djurgårdskommissionens instruktion av den 12 juni 1931 förblev likaledes oförändrad.

Det lärer sålunda vara tydligt att de av departementschefen i 1930 års proposition angivna riktlinjerna för djurgårdskommissionens organisation — med den utökning genom en av riksgäldsfullmäktige utsedd ledamot, som tillkom på riksdagens initiativ — hitintills varit godtagna såsom grundläggande. Sagda riktlinjer äro sammanfattade i de förut citerade kraven på sakkunskap på åtskilliga områden, affärsmässighet, smidighet och administrativ fasthet. För egen del vill kommissionen uttrycka den meningen, att dessa krav böra fasthållas såsom nödvändiga för effektivitet och raskhet i kommissionens arbete. Det må även vara kommissionen tillåtet att uttala, att efter dess erfarenhet en eventuell utökning av antalet deltagare i kommissionens arbete knappast kan undgå att verka i någon mån tyngande på arbetet, även om ifrågasätta, huruvida kommissionens uppgift att bevaka kronans viktiga ekonomiska intressen — vid markförsäljning och förberedelser därtill samt underhandlingar med Stockholms stad rörande mark- och stadsplanefrågor — kan förväntas bli genom en utökning med större säkerhet tillvaratagen.

Inom ramen av djurgårdskommissionens hittillsvarande organisation, fortsätter kommissionen, syntes det kunna tagas under övervägande, huruvida icke skäl föreläge för att den från kronans fastighetskommission år 1933 överflyttade ombudsmannen borde erhålla säte och stämma i djurgårdskommissionen. Omfattningen och arten av de äganderätts- och besittningsrättsfrågor, som djurgårdskommissionen övertagit av kronans fastighetskommission och i vilka ombudsmannen besuttede särskild sakkunskap, syntes tala för lämpligheten att bereda honom en ställning med fullt medansvar för beslut och åtgärder. Det fölle av sig själv att en sådan förändring icke finge göra intrång på verkställande ledamotens chefskap för kommissionens samtliga befattningshavare. Någon reell utökning av kommissionen skulle förändringen icke innebära, eftersom ombudsmannen som regel deltagit i överläggningarna, ehuru icke i besluten.

Vid ärendets behandling i djurgårdskommissionen avgåvos särskilda yttranden av ledamoten riksgäldsfullmäktigen A. Anderson och verkställande ledamoten byråchefen T. A. Törjeson.

Ledamoten Anderson anförde: Jag anser för min del, att kommissionen bort uttala sig för en utökning jämväl av antalet riksdagsmän i kommissionen för vinnande av sådan närmare anslutning till riksdagen, som torde hava avsetts i de riksdagsskrivelser, som på sin tid — den 31 maj 1925 nr 264 — 265 — föranledde tillsättandet av 1925 års fastighetskommission, i vilken det parlamentariska inslaget var övervägande.

Verkställande ledamoten anförde:

Enligt min mening är kommissionens nuvarande sammansättning väl avvägd och skulle en utökning av kommissionen icke vara lycklig. Med de arbetsuppgifter, som åligga kommissionen, är det av vikt, att ärendena kunna handläggas med fasthet och smidighet av en ansvarig ledning på snabbast möjliga sätt. En utökning av ledamöternas antal måste ovillkorligen inverka tyngande på arbetet samtidigt som ansvaret fördelas på allt flera händer och organets verksamhet förlorar i smidighet.

Särskilt felaktigt synes det mig, att kommissionens ombudsman och sekreterare blir medlem av kommissionen. För att arbetet skall fungera nöjaktigt fordras att till kommissionens och dess verkställande ledamots förfogande stå tjänstemän, däribland även nyssnämnde ombudsman och sekreterare, som utföra de uppdrag, som dem åläggas. Sådan tjänsteman bör, såsom hittills varit fallet, äga rätt att närvara vid kommissionens sammanträden och därvid framlägga sina synpunkter, men han bör icke hava rätt att deltaga i besluten. Härigenom vinnes bäst det syftet att opartiska utredningar föreläggas kommissionen till grundval för dess beslut. En tjänsteman skall hava ansvar för att av honom gjorda utredningar äro riktiga men icke för det beslut, som fattas i ärendena. Även är det av vikt, att ombudsmannen icke erhåller allt för självständig ställning gentemot verkställande ledamoten, vilken bör bära ansvaret för verkställandet av kommissionens beslut. Även ur denna synpunkt är det viktigt att ombudsmannen och sekreteraren är tjänsteman, lydande närmast under verkställande ledamoten, och icke ledamot av kommissionen. För öfrigt har alltid hittills en av kommissionens ledamöter varit jurist, varför de juridiska synpunkterna kunnat bliva i fullt tillräcklig grad beaktade. Kommissionen är närmast att jämställa med ett affärsdrivande företag, varför de juridiska synpunkterna icke böra allt för mycket dominera, utan huvudvikten bör läggas vid en praktisk och ekonomisk lösning av frågorna.

Beträffande det i riksdagens skrivelse angivna motivet för ändring av kommissionens sammansättning, nämligen att stor vikt bör ägnas de ekonomiska intressen, som kronan har att bevaka, samt att från kommissionens sida särskild uppmärksamhet bör ägnas den ekonomiska kontrollen, får jag framhålla följande.

I gott samarbete med Stockholms stads vederbörande myndigheter hava under det senast gångna kalenderåret genomförts sådana stadsplaneändringar inom Ladugårdsgårdesområdet, att tomter under året kunnat försälas för över 6 miljoner kronor. Vidare har i dagarna mellan staden och kommissionen, under förutsättning av Kungl. Maj:ts och stadsfullmäktiges godkännande, träffats en betydelsefull överenskommelse om stadsplan för Konradsbergs- och Mariebergsområdena på Kungsholmen. Något skäl till anmärkning gentemot kommissionen för bristande tillgodoseende av de ekonomiska intressena synes mig därför icke föreligga och jag betvivlar, att bättre resultat kunnat ernås om riksdagen haft större inflytande inom kommissionen eller om kommissionens ombudsman suttit som ledamot i densamma.

Vad angår nöjaktig ekonomisk kontroll, får jag framhålla, att en utökning av antalet ledamöter i kommissionen icke kan vara av betydelse härvidlag, då sådan kontroll helt måste åligga kommissionens verkställande ledamot och tjänstemän.

Departements-
chefen.

Tidpunkten för påbörjandet av exploateringen av Konradsbergsområdet å Kungsholmen i Stockholm är beroende av det där belägna psykiatriska sjukhusets nedläggande. I proposition den 12 februari 1937, nr 124, har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att för nästa budgetår anvisa anslag, motsvarande ungefär halva kostnaden för en psykiatrisk klinik vid karolinska sjukhuset. Såsom föredragande departementschefen i berörda sammanhang framhållit, är det avsett att psykiatriska sjukhuset skall nedläggas vid nämnda kliniks ibruktagande.

I fråga om det närbelägna Mariebergsområdet är det ovisst, när en exploatering kan komma att taga sin början. Arméförvaltningens artilleri- och forti-

fikationsdepartement hava meddelat, att spörsmålen om förläggning till annan plats av därstädes belägna militära anläggningar för fälttelegrafkåren och ammunitionsfabriken ännu icke vunnit sin slutliga lösning. Exploateringen av nämnda område synes därför icke kunna taga sin början förrän tidigast om fyra år.

Med det nu till prövning föreliggande, mellan djurgårdskommissionen och Stockholms stads förhandlingsdelegerade träffade avtalet är avsett att dels åvägabrinda stadsplan för ifrågavarande områden och dels lösa vissa mark- och ersättningsfrågor. För avtalets innebörd i sistnämnda hänseende har jag redogjort i det föregående och torde i övrigt få hänvisa till avtalet och kartbilagan. Då jag för min del funnit avtalet, vilket den 15 sistlidne mars godkänns av Stockholms stadsfullmäktige, vara av beskaffenhet att kunna godtagas även av statsmakterna och då detsamma är bindande under förutsättning, bland andra, att det godkännes före den 15 juli 1937, tillstyrker jag, att avtalet nu förelägges riksdagen.

Vad angår exploateringen av den kronans mark, som ingår i de nu ifrågavarande, av stadsplaneförslaget omfattade områdena, synes densamma liksom kronans övriga exploateringsverksamhet i Stockholm lämpligen böra omhänderhavas av djurgårdskommissionen. För sådant ändamål torde hithörande mark, i den mån den icke vidare erfordras för försvars- eller sjukhusändamål, få ställas under djurgårdskommissionens förvaltning. För exploateringsverksamheten torde i huvudsak böra gälla de bestämmelser, som innefattas i den för kommissionen den 12 juni 1931 utfärdade instruktionen (svensk författningssamling nr 236).

I anslutning till vad som tillämpas vid nu pågående exploatering å Norra Djurgården torde de på grund av avtalet inflytande medlen, 1,000,000 kronor, och framtida försäljningsmedel få i första hand användas till bestridande av kostnaderna för exploateringsverksamhetens bedrivande, inklusive kostnaderna för områdets iordningställande för exploatering. Ifrågavarande medel torde, på sätt statskontoret och riksräkenskapsverket angivit, böra tills vidare redovisas å en särskild diversemedelstitel hos statskontoret för att sedermera, efter den av chefen för finansdepartementet i proposition nr 227 omförmälda utredningen om de budgettekniska formerna för dispositionen av inflytande försäljningsmedel, disponeras på sätt statsmakterna i berörda sammanhang kunna komma att besluta. Å nämnda diversemedelstitel torde även exploateringskostnaderna böra redovisas. De exploateringskostnader, som uppkomma innan medel till deras bestridande bliva tillgängliga å ifrågavarande titel, torde böra förskottsvis bestridas från samma diversemedelstitel. Jag förutsätter, att försäljningsmedlen beträffande Konradsbergsområdet så vitt möjligt skola särskilt angivas vid redovisningen å nyssnämnda diversemedelstitel: området är nu invärderat å fastighetsfonden, och försäljningsmedlen böra tills vidare betraktas såsom tillgång för denna fond. Ett sådant särskiljande av ifrågavarande medel synes även påkallat med hänsyn till vad chefen för finansdepartementet i nyssberörda sammanhang (proposition nr 227, punkt 2) bland annat framhållit, nämligen att de principer, som av statsmakterna

sedan gammalt tillämpats, när det gällt finansiering av nya försvarsbyggnader, som blivit erforderliga på grund av den fortgående exploateringen av Ladugårdsgärdet, och varå finansieringen av tygstationsanläggningarna i Stockholm utgjorde ett exempel, syntes få tillämpas även vid framtida beslut av denna natur och att anläggningskostnaderna för av markexploatering orsakade byggnadsföretag för försvaret sålunda syntes — med iakttagande av att kravet på sammanhang mellan markförsäljningarna å ena sidan och nyanläggningarna å den andra noggrant upprätthölles — få tills vidare förskotteras å förlagsfonden, i den mån de icke från fall till fall funnes böra belasta exploateringskonto, ävensom att, sedan täckning av vissa närmare angivna förskott genomförts, inflytande försäljningsmedel borde i sin helhet tills vidare fonderas och — i den mån de erfordrades för täckande av berörda nya förskott å förlagsfonden — anses reserverade för försvarsväsendet för tillgodoseende av detta ändamål.

Vad slutligen beträffar den av 1936 års riksdag väckta frågan om ändrad sammansättning av djurgårdskommissionen, torde riksdagen närmast hava avsett att genom ökad representation i kommissionen beredas det större inflytande på kommissionens förhandlingar och verksamhet i övrigt, som riksdagen i likhet med riksdagens revisorer funnit önskvärt. Med hänsyn till de betydande statsintressen, som i första hand omhänderhavas av djurgårdskommissionen, synes det innebära en lämplig organisatorisk åtgärd att nu utöka kommissionen med ytterligare en representant för riksdagen. Däremot synes det mig kunna ifrågasättas, huruvida riksdagens representanter lämpligast utses av fullmäktige i riksgäldskontoret. När riksdagen år 1930 beslöt, att riksdagen skulle representeras med en ledamot i djurgårdskommissionen, så var det enligt den i ämnet väckta av riksdagen bifallna motionen för att erhålla garantier för att de synpunkter, som riksdagen har att i statslivet företräda, skulle bliva vederbörligen beaktade. Dessa garantier synas emellertid vara oberoende av om riksgäldsfullmäktige eller Kungl. Maj:t utser riksdagens representanter i kommissionen. Enligt min mening är förutsättningen för en ändamålsenlig sammansättning av kommissionen större, om denna i sin helhet utses av en och samma myndighet. Jag anser därför, att djurgårdskommissionens samtliga ledamöter böra utses av Kungl. Maj:t. De av riksdagen avsedda syftemålen med egen representation i kommissionen kunna lämpligen tillgodoses genom en bestämmelse, att av kommissionens samtliga ledamöter minst två skola vara ledamöter av riksdagen. Det synes mig vidare motiverat, att med hänsyn till den befattning, kommissionens ombudsman måste taga med av kommissionen handlagda ärenden, och det ansvar, varmed detta arbete är förenat, ombudsmannen i enlighet med kommissionens förslag inträder som ledamot av kommissionen. Den nu förordade utökningen av djurgårdskommissionen synes lämpligen böra vidtagas från och med den 1 nästkommande juli.

I detta sammanhang torde jag även få beröra frågan om de kompetenskrav, som uppställts beträffande kommissionens verkställande ledamot. Så-

som förut erinrats, anförde dåvarande departementschefen vid anmälan den 14 mars 1930 av frågan om exploatering av Ladugårdsgärdet (proposition nr 252, sid. 16), att verkställande ledamoten borde äga förfarenhet i tekniska och stadsplanefrågor ävensom praktisk erfarenhet i exploateringsverksamhet. Riksdagen gjorde härutinnan intet uttalande. Även enligt min mening är det önskvärt, att verkställande ledamoten besitter de sålunda angivna kvalifikationerna. Emellertid synes det icke böra vara uteslutet att till ifrågavarande post utse en person, som, ehuru han icke är tekniskt sakkunnig eller äger förfarenhet i stadsplanefrågor, likväl befinnes särskilt skickad att närmast omhänderhava kommissionens verksamhet. Denna verksamhet omfattar till väsentlig del förhandlingar av skilda slag och försäljning av kronan tillhöriga tomter. För min del finner jag det därför från skilda synpunkter lämpligast, att Kungl. Maj:t vid tillsättandet av ifrågavarande befattning är obunden av mer eller mindre formella kompetenskrav och äger att bland de till befattningen ifrågakommande tillsätta den för posten mest lämpade.

Med åberopande av det anförda och under framhållande av att proposition i ärendet jämlikt § 54 riksdagsordningen torde kunna avlätas utan hinder av att den för propositioners avlämnande till riksdagen i allmänhet stadgade tiden gått till ända hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels godkänna vid statsrådsprotokollet fogat avtal mellan djurgårdskommissionen och Stockholms stads förhandlingsdelegerade;

dels besluta, att de i avtalet avsedda, kronan tillhöriga markområdena skola, då de icke längre erfordras för nuvarande ändamål, ställas under djurgårdskommissionens vård och förvaltning för att genom kommissionens försorg exploateras i huvudsaklig överensstämmelse med vad jag i det föregående anförte;

dels besluta, att kostnaderna för ifrågavarande exploateringsverksamhet skola bestridas på sätt i det föregående förordats och att inflytande försäljningsmedel skola tills vidare redovisas på sätt av mig angivits;

dels ock besluta, att djurgårdskommissionen skall hava ändrad sammansättning i enlighet med av mig förordade huvudgrunder.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

A. C. F. v. Krusenstierna.

Bilaga.

I anslutning till den år 1934 mellan Kungl. Maj:t och kronan och Stockholms stad träffade överenskommelsen rörande stadsplanläggning av kronan tillhöriga Konradsbergs- och Mariebergsområdena har mellan djurgårdskommissionen för Kungl. Maj:t och kronan, å ena, samt Stockholms stads förhandlingsdelegerade för Stockholms stad, å andra sidan, träffats nedanstående avtal. Detta avtal slutes under förutsättning, att ett inom djurgårdskommissionen i samråd med vederbörande myndigheter i Stockholms stad upprättat och i protokollet vid Stockholms stads byggnadsnämnds sammanträde den 3 februari 1937 under § 1 omförmält förslag till ändring av stadsplanen för Konradsberg—Marieberg och del av Rålambshov m. m. inom stadsdelen Kungsholmen i Stockholm, åskädliggjort å stadsplanekarta märkt pl. 1879, jämte tillhörande stadsplanebestämmelser varder i vederbörlig ordning godkänt av Stockholms stadsfullmäktige och fastställt av Kungl. Maj:t.

Avtal.

§ 1.

Mom. A. Kronan överlåter till Stockholms stad med full äganderätt all den kronan tillhöriga mark, vilken i föreliggande stadsplaneförslag utlagts som gata eller annan allmän plats, dock att mark, vilken enligt stadsplaneförslaget utlagts som gata eller annan allmän plats inom det å den härvid som bilaga A fogade kartan med gul linje och bokstäverna a b c d e f g a avgränsade området, överlåtes till staden allenast under förutsättning, att kronan icke före den 1 januari 1947 till staden hemställt om sådan ändring av den enligt detta avtal förutsatta stadsplanen i vad avser sagda område, att mark inom detsamma ej får bebyggas med annat än byggnad för allmänt ändamål.

Kronan överlåter vidare till staden kronan tillhöriga delar av de i stadsplaneförslaget angivna dels tomt för skoländamål belägen vid Viktor Rydbergs gata, dels ock tomt för offentlig byggnad belägen invid Västerbrons trafikfördelningsplats.

Byggnad, plank och staket å de överlåtna områdena ingå icke i överlåtelsen.

Mom. B. Kronan förbinder sig att icke före den 1 januari 1941 till annan än Stockholms stad överlåta mark inom det å den härvid såsom bilaga A fogade kartan med grön linje och bokstäverna d h i e d avgränsade området.

Mom. C. Kronan förbinder sig att icke före den 1 januari 1947 exploatera enligt föreliggande stadsplaneförslag inom det å sagda kartbilaga A med gul linje och bokstäverna a b c d e f g a avgränsade området belägen kvartersmark.

§ 2.

Av det i 1934 års överenskommelse berörda, kronan tillhöriga området har i det föreliggande stadsplaneförslaget till gator eller andra allmänna platser utlagts all mark, som är belägen utanför den å den härvid som bilaga A fogade kartan med röd heldragen linje¹⁾ avgränsade delen, i det efterföljande benämnd exploateringsområdet.

I följd härav, samt vad § 1 i detta avtal innehåller, erlägger Stockholms stad till kronan ett kontant belopp av 1,000,000 kronor samt överlåter med full äganderätt i befintligt skick till kronan de å förenämnda kartbilaga A med blå linjer och bokstäverna k a² b³ l m n o k, p q r s t p, u v x y z a¹ u, b¹ c¹ d¹ b¹, e¹ f¹ g¹ h¹ e¹ samt i¹ k¹ l¹ m¹ n¹ i¹ betecknade sex kvartersområdena.

Staden avstår vidare till kronan all övrig staden såsom ägare till viss fastighet eller eljest tillkommande rätt beträffande den mark inom exploateringsområdet, vilken i förenämnda stadsplaneförslag utlagts som kvartersområde.

Intill dess i föreliggande stadsplaneförslag ingående förbindelseled mellan Essingeöarna och Drottningholmsvägen kommit till utförande och öppnats för den allmänna trafiken, skall staden äga att på egen bekostnad som provisorisk trafikled iordningställa och bibehålla samt underhålla det område, som å den härvid fogade kartbilagan A angivits med brun täckfärg.

I och med det att i föreliggande stadsplaneförslag ingående förbindelseled mellan Essingeöarna och Drottningholmsvägen kommit till stånd, skall den i kronans fastbrev den 26 november 1860 å Konradsberg och Hedvigsborg omförmälda skyldigheten att öppenhålla och underhålla vägförbindelse mellan Drottningholmsvägen och stadens lastageplats Klastorp vid Mälaren upphöra.

Staden förbinder sig att, såsom en för allmänheten öppen kör- och gångtrafikled mellan Norr Mälarstrand och Marieberg—Konradsbergsområdena, med i nu gällande stadsplan

¹⁾ Å »Kartbilaga» prickad linje.

upptagen bredd på sin bekostnad iordningställa och bibehålla hela det å ovanberörda kartbilaga A med lila täckfärg angivna området, ävensom på sin bekostnad underhålla, belysa och renhålla denna trafikled, allt under en tid av 20 år, räknat från och med det år, varunder kronan påbörjat exploateringen av Marieberg—Konradsbergsområdena genom utbudande av tomter till försäljning till enskilda.

§ 3.

Vardera kontrahenten skall äga att med stöd enbart av detta avtal och sålunda utan att någon ytterligare handling av medkontrahenten utfärdas söka och erhålla lagfart å den fasta egendom, som kontrahenten genom detta avtal förvärfvar, så snart föreliggande stadsplaneförslag blivit fastställt och detta avtal godkänt i enlighet med vad nedan i § 15 sägs.

Vid samma tidpunkt skall staden till kronan avlämna lagfarts- eller äganderättsbevis rörande av staden till kronan överlåtne fast egendom ävensom brandförsäkringshandlingar beträffande staden tillhöriga byggnader å desamma, allt i den mån sådana bevis och handlingar innehavas av staden.

Sedan det ovan i detta avtal omförmälda stadsplaneförslaget jämte tillhörande stadsplanebestämmelser blivit fastställt av Kungl. Maj:t, åligger det vardera kontrahenten att snarast möjligt till vederbörande myndighet ingiva vederbörlig ansökan om sådana mättings- och styckningsförrättningar rörande enligt detta avtal å honom överlåtne fast egendom, som erfordras för erhållande av lagfart å densamma.

Vardera kontrahenten vidkännes alla kostnader för lagfart å de av honom förvärfvade fastigheterna samt för lagfarten erforderliga mättings- och styckningsförrättningar.

§ 4.

Enligt § 1 av kronan till staden överlätne område må av kronan disponeras för den statliga institution, som för närvarande är där inrymd, intill dess i följd av institutionens förflyttning det av denna disponerade området blivit utrymt och tillgängligt för nu avsedd exploatering, och äger förty staden icke med stöd av detta avtal påfordra att få tillträda sådan mark förrän vid tidpunkt därefter.

De av kronan till staden enligt § 1 mom. A st. 2 överlätna områdena må emellertid av staden tillträdas så snart föreliggande stadsplaneförslag blivit fastställt och detta avtal godkänt i enlighet med vad nedan i § 15 sägs, med rätt dock för de befattningshavare vid Psykiatriska sjukhuset å Konradsberg, vilka såsom sådana för närvarande äga brukningsrätt till mark inom dylikt område, att, så länge de uppehålla befattning vid Psykiatriska sjukhuset å Konradsberg, bibehålla sagda brukningsrätt.

Av kronan till staden överlåtne mark utanför exploateringsområdet må staden under den tid, Psykiatriska sjukhuset alltjämt kvarligger å Konradsberg, med stöd av förevarande avtal tillträda i mån och å tid, som medicinalstyrelsen medgiver. Staden är jämväl skyldig tillträda sådan mark tre månader efter det kronan erbjudit sig ställa marken till stadens förfogande.

Enligt detta avtal av kronan överlåtne mark, som staden ej tillträtt enligt något av föregående stycken, skall av staden tillträdas allt eftersom respektive markområde med hänsyn till den fortskridande exploateringen utlägges som gata eller annan allmän plats.

Därest kronan själv i enlighet med bestämmelserna i § 8 mom. C här nedan deltagar i gatas iordningställande, skall staden tillträda gatumarken ifråga å tid, som nedan i § 8 mom. C sista stycket sägs. Skall staden iordningställa viss gata eller annan allmän plats, må, med de inskränkningar, som följa av bestämmelserna i föregående stycken av denna paragraf, staden med stöd av detta avtal påfordra tillträde av den ifrågavarande marken tre månader efter skedd tillsägelse.

Före det staden tillträder överlätet område, skall kronan hava på sin bekostnad borttagit därå varande byggnad, plank och staket, i den mån ej annat varder mellan parterna överenskommet.

§ 5.

De enligt § 2 av staden till kronan överlätna områdena skola av kronan tillträdas den 1 oktober 1938.

Det i § 2 omförmälda beloppet av 1,000,000 kronor skall gäldas på det sätt, att staden dels före utgången av det kalenderår, varunder av staden utanför exploateringsområdet tillträdd mark sammanlagt uppnår en areal av 15,000 kvadratmeter, till kronan inbetalar 100,000 kronor, dels ock under ett vart av de därpå följande nio kalenderåren likaledes 100,000 kronor.

§ 6.

Vardera kontrahenten garanterar att av honom överlåtne fast egendom icke besväras av inteckning.

§ 7.

Stockholms stad garanterar, att ingen nyttjanderättsupplåtelse är gällande beträffande av staden till kronan överlåtten fast egendom vid kronans tillträde av densamma.

§ 8.

Kostnaderna för iordningställandet av gator och allmänna platser inom exploateringsområdet samt detta områdes förseende med erforderligt underjordiskt avlopp skola i anslutning till ovanberörda mellan kronan och staden år 1934 träffade överenskommelse fördelas mellan kronan och staden i enlighet med följande:

Mom. A. Det åligger kronan att bestrida kostnaderna för iordningställandet av gatudel utmed av kronan genom detta avtal förvärvat samt kronan nu tillhörig kvartermark, vilken kronan ej genom detta avtal överlåter till staden, till den bredd, som motsvarar tomtägares skyldighet enligt stadsplanelagen att ersätta staden värdet av gatumark, samt staden att bestrida kostnaderna för iordningställandet av övrig del av gatorna ävensom av mark, som i föreliggande stadsplaneförslag betecknats såsom park, parkväg eller lekplats. Gatornas iordningställande omfattar gatornas terrassering, förseende med bärlager och ytbeläggning samt iordningställande av där eventuellt förekommande gatuplantering.

Den tillåtna hushöjd, som sålunda kommer att ligga till grund för beräkningen av kronans bidragsskyldighet, skall anses vara den å stadsplanen med bokstaven H och siffrangivna hushöjden och, då höjden ej är på så sätt angiven, nivåkillnaden mellan den å byggnadskropp å stadsplanen angivna höjden över stadens nollplan och vidliggande gatas medelhöjd framför byggnadskroppen. dock att där enligt stadsplanen medges anordnande av våning för bostadsändamål över den sålunda bestämda hushöjden. den tillåtna hushöjden skall anses vara två meter större.

Där enligt det förestående kostnaderna för gatas iordningställande skola fördelas mellan kronan och staden, skall fördelningen avse hela kostnaden för gatans anläggning, och vardera kontrahenten härav påföras andel i förhållande till den gatubredd, vars iordningställande han enligt bestämmelserna här ovan har att bekosta.

Kronan är icke skyldig att bekosta eller deltaga i kostnaderna för grundförstärkningar eller andra anordningar, som erfordras för spårvägsförbindelser eller för utförandet av broar, viadukter, trafiktunnlar, kajanläggningar eller annat dylikt. såvida icke anordningen ifråga tillkommit på fordran av kronan mot stadens bestridande.

Mom. B. Kostnaderna för underjordiskt avlopp, som framgår i och avser att utesluta betjäna mark, vilken i stadsplaneförslaget betecknats som park, parkväg eller lekplats, ävensom anslutningsledning från dylik mark, bestridas av staden. Kostnaderna för annat underjordiskt avlopp inom exploateringsområdet skola bestridas av kronan under iakttagande av att, därest avloppsanordning avser att betjäna även mark utanför exploateringsområdet, kronan ej må belastas med större andel av kostnaderna än som kan anses belöpa på avloppet från exploateringsområdet, jämfört med avloppet från andra områden, för vilka avloppsanordningen jämväl är avsedd. I följd härav skola exempelvis kostnaderna för den pumpanläggning med tillhörande tryckledning, som erfordras för bl. a. exploateringsområdets sydvästra del, fördelas så, att kronan betalar så stor del, som motsvarar avloppet från exploateringsområdet jämfört med avloppet från de andra områden, anläggningen avser att betjäna.

Bestämmelserna i detta moment avse icke servisledning.

Mom. C. De arbeten, vilka enligt förestående mom. A och B skola helt eller delvis bekostas av kronan, må, därest kronan så önskar, utföras genom kronans försorg och under sedvanligt entreprenöransvar samt i övrigt med iakttagande av, vad som för utförande av dylika arbeten inom Stockholms stad är föreskrivet eller brukligt, dock att i fråga om kloakledning rör jämte tillbehör tillhandahållas samt rörläggning ombesörjes av staden.

Med sedvanligt entreprenöransvar avses härvid, att kronan gentemot staden skall vara skyldig att under två år efter gatas iordningställande ansvara för de justeringar av gatuarbetena, som kunna bli en följd av å gatan uppkomna sättningar eller felaktigt utförande eller mindre goda materialier.

Där arbete utföres genom kronans försorg, skall staden äga utöva nödig teknisk kontroll över arbetets planläggning och utförande samt över de använda materialiernas beskaffenhet.

Sedan kronan till staden anmält, att gatuarbete, som avses i förevarande paragraf, blivit färdigt, skall detsamma så fort ske kan och senast inom en månad avsynas av staden. Så snart vid avsyningen anmärkta bristfälligheter blivit avhjälpta, skall på anmodan av kronan slutavsyning verkställas. Från och med den tidpunkt, då gata eller gatudel sålunda blivit avsynad och godkänd, skall staden tillträda densamma för framtida underhåll och vård.

Mom. D. Staden skall icke äga påfordra utförandet av de arbeten och anordningar, som avses i förevarande paragraf, tidigare, än som erfordras i följd av gällande stadsplanelags

bestämmelser angående skyldighet för staden att upplåta gata eller annan allmän plats till allmänt begagnande.

Därest på anmodan av staden sådana arbeten och anordningar utföras tidigare än i förra stycket sagts, skall staden förskottera för arbetena erforderliga utlägg i de delar de avse kronans andel i kostnaderna, med rätt för staden att vid den i förra stycket avsedda tid få av kronan återguld det av staden sålunda förskotterat kapitalbelopp.

Mom. E. Alla kostnader för drift och underhåll av de i denna paragraf avsedda anordningar och områden skola bestridas av staden.

§ 9.

I anslutning till bestämmelserna i förberörda mellan kronan och staden år 1934 träffade överenskommelse åligger det staden att ensam utföra och bekosta alla för exploateringen av Konradsbergs—Mariebergsområdena utanför exploateringsområdet erforderliga trafikleder samt ledningar för avlopp, vatten, gas och elektricitet, i den mån sådana trafikleder och ledningar med hänsyn till exploateringsområdets igångsättande och fortskridande äro av behovet påkallade.

Huvudavloppsledningen till exploateringsområdet skall av staden framdragas till den å bilaga A med bokstaven K angivna platsen.

Det åligger staden att utföra och bekosta iordningställandet av kronan nu tillhörig, utanför exploateringsområdet belägen mark, som genom detta avtal överlättes å staden, jämte för dylik mark erforderliga avlopps- och andra ledningar.

§ 10.

Staden skall utan kostnad för kronan utföra alla erforderliga ledningar för gas, vatten och elektricitet inom exploateringsområdet, allt eftersom bebyggandet fortskrider och gatorna skola öppnas för allmänt begagnande, varvid dock stadens skyldigheter i förevarande avseende gälla endast i den mån exploateringen fortskrider i omedelbar anslutning till redan exploaterat område eller från gata å stadens område, i vilken ledningar av ifrågavarande slag finnas tidigare utförda.

För den händelse att kronan påfordrar utläggning av i denna paragraf omförmälda ledningar till område, som icke direkt ansluter sig till redan exploaterat område eller gata å stadens område, i vilken ledningar av ifrågavarande slag finnas tidigare utförda, skall kronan förskottera de för framdragandet av sådana ledningar erforderliga utlägg, med rätt för kronan att, så snart området senare erhåller sådan direkt anslutning, som ovan sagts, få av staden återguld det av kronan sålunda förskotterat kapitalbelopp.

För fastighets anslutning till ledning av nu ifrågavarande slag skall gälla enahanda som inom stadens övriga områden.

§ 11.

Därest vid utförande av ledningar för vatten och gas dessa eller endera av dem förläggas i gemensam rörgrav med avloppsledning, skola av gravkostnaderna vattenledningen påföras 35 % och gasledningen 15 %.

§ 12.

För av endera kontrahenten utförda arbeten skola de kostnader, som jämlikt bestämmelserna här ovan skola betalas av medkontrahenten, likvideras under nästföljande kalenderår inom tre månader, räknat från den dag, då räkning å arbetena kommit honom till handa. För granskning av sådan räkning skall dess utställare omedelbart efter räkningens översändande hålla nödiga räkenskaper och verifikationer tillgängliga för medkontrahenten. Vid uträkning av kostnaderna må debiteras kostnader för terrängundersökningar och utstakning av gator samt därjämte

a) när fråga är om arbete eller materialanskaffning i egen regi, dels arbets- och materialkostnader (enligt räkenskaper och verifikationer), dels hyra för arbetsmaskiner enligt överenskommen prislissa, dels kostnader för körsior enligt för dessa gällande prisskalar, dels slutligen ett tillägg av 15 procent för administration, kontroll, arbetsledning, sociala omkostnader, räntor, handredskap m. m..

b) när arbete utföres genom entreprenör dels entreprenören tillkommande ersättning, dels ett tillägg av 6 procent för administration, kontroll, räntor m. m.

När materialier av egen tillverkning tillhandahållits, skall debiteras samma priser, som debiteras kontrahentens egna arbeten, dock högst de priser, materialier av motsvarande kvalitet betingut i allmänna marknaden vid tiden för användningen. För sådana i allmänna marknaden inköpta materialier, som kommit till användning vid arbetenas utförande och som icke blivit inköpta särskilt för dessa, må icke debiteras mer än medelpriset för under användningsåret inköpta materialier av respektive slag.

§ 13.

Kronan och blivande ägare av tomtmark inom exploateringsområdet frikallas från utgivande till staden av gatumarkersättning och gatukostnadsbidrag.

§ 14.

Genom detta avtal hava de i överenskommelsen mellan kronan och Stockholms stad av den 15 februari 1923, § 17, angivna utfästelserna beträffande vissa för en eventuell omläggning av västra stambanans inledningslinje till huvudstaden gjorda markreservationer förfallit.

§ 15.

Hava detta avtal och föreliggande stadsplaneförslag jämte tillhörande stadsplanebestämmelser icke blivit godkända av Stockholms stadsfullmäktige före den 1 maj 1937 genom beslut, som vinner laga kraft och i erforderlig omfattning varder fastställt, och av Kungl. Maj:t före den 15 juli 1937, skall avtalet anses hava till alla delar förfallit.

Härav äro två lika lydande exemplar upprättade och växlade.

Stockholm den 4 februari 1937.

A Kungl. Maj:ts och kronans vägnar:

NILS EDEN. T. A. TÖRJESON.

ANDERS ANDERSON. H. BAUER.

A Stockholms stads vägnar:

HARRY SANDBERG. G. ERNST EGGERT.

AXEL DAHLBERG.

Bevittnas:

Sten Grönvall.

Jarl Berg.

